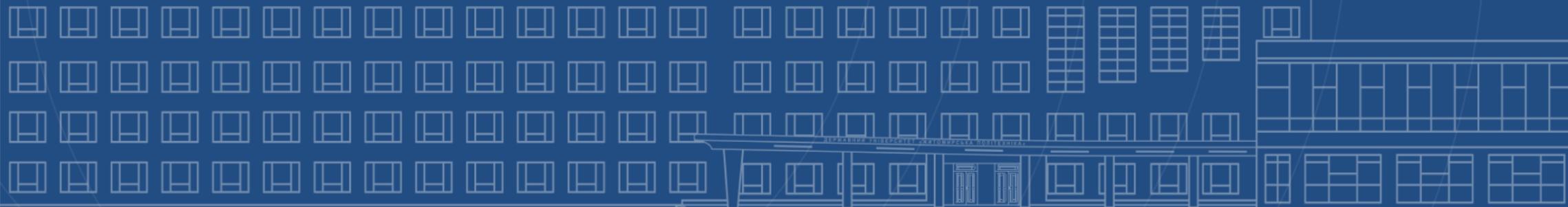
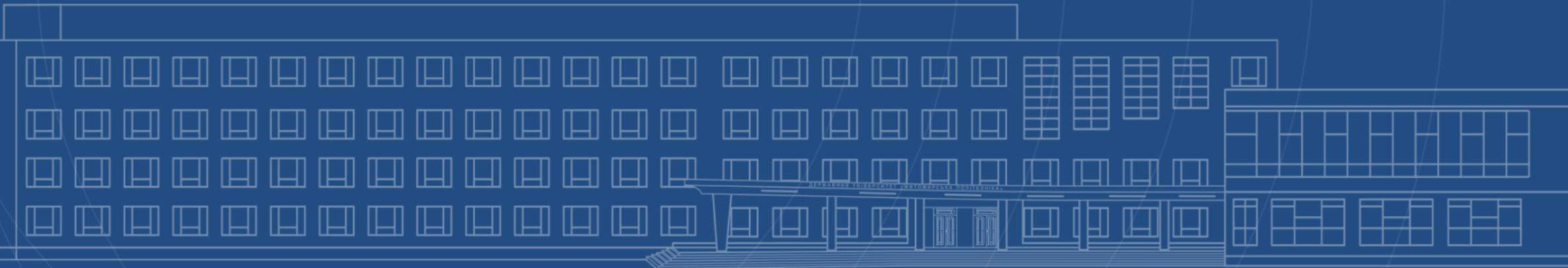

ТЕМА 11. ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ПОРУШЕННЯМ ПРАВИЛ ДЕРЖАВНОГО ЕКСПОРТНОГО КОНТРОЛЮ

План лекції

1. Місце державного експортного контролю в системі гарантування національної безпеки
2. Міжнародні правові режими державного експортного контролю
3. Суб'єктна характеристика державного експортного контролю
4. Кримінально-правові та кримінально-процесуальні механізми протидії порушенням правил державного експортного контролю

Вступні питання для дискусії:

- Чи може бути заборонений для продажу в певні країни без спеціального дозволу уряду звичайний потужний ноутбук або професійна відеокамера?
- Як ви думаєте, чому інтелектуальний продукт контролювати складніше, ніж танк?
- Чи може передача креслень або програмного коду іноземцю через електронну пошту або навіть усна розмова на науковій конференції вважатися експортом, який підлягає державному контролю?
- Якщо Ви юрист компанії, що виробляє деталі для цивільних літаків і Ваш клієнт з іншої країни каже, що деталі потрібні для ремонту сільськогосподарської авіації. Однак Ви підозрюєте, що їх можуть поставити на бойові дрони. Чи має право компанія просто «заплющити очі», якщо формально документи в порядку?
- За якими ознаками банк або митниця можуть зрозуміти, що звичайна торговельна угода насправді є спробою обійти міжнародні санкції

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання» ст. 1:

Державний експортний контроль – комплекс заходів з контролю за міжнародними передачами товарів, їх використанням юридичною чи фізичною особою, що здійснюється центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного експортного контролю, та іншими державними органами з метою забезпечення захисту інтересів національної безпеки та відповідно до міжнародних зобов'язань України;

Місце державного експортного контролю в системі державного управління національною безпекою України визначається наступним:

- від ефективності та результативності державного експортного контролю залежить довіра до держави з боку міжнародних партнерів, особливо в умовах воєнного часу та інтеграційних процесів України;
- є інструментом забезпечення технологічного потенціалу системи безпеки та оборони держави;
- державний експортний контроль формує інформаційне підґрунтя для прийняття державно-управлінських рішень щодо забезпечення національних інтересів держави;
- експортний контроль є інструментом забезпечення протидії поширенню зброї та її використання проти мирного населення для терористичних цілей, а також інструментом ядерного роззброєння;
- володіє сукупністю методів та інструментів, які дозволяють, з одного боку протидіяти безконтрольному руху зброї, а з іншого сформувати інформаційний ресурс про світовий ринок зброї та володіння зброєю і технологіями подвійного використання суб'єктами міжнародного права та терористичним організаціями;
- національна система державного експортного контролю є складовою виконання міжнародних вимог та має відповідати міжнародним режимам експортного контролю.

Державний експортний контроль як багаторівнева складова національної безпеки

- У сучасній безпеці ДЕК розглядається не просто як дозвільна процедура, а як правовий фільтр, що забезпечує баланс між економічною вигодою та виживанням держави.

Оборонна сфера.

Запобігання технологічній дифузії та мілітарному посиленню агресора через:

контроль кінцевого користувача. Юридичне значення ДЕК полягає у забезпеченні гарантій того, що критичні технології (мікросхеми, ПЗ, компоненти ракет) не будуть реекспортовані до держав-агресорів через треті країни (так званій «паралельний експорт»).

запобігання асиметричним загрозам. ДЕК мінімізує ризики потрапляння компонентів зброї масового ураження або технологій подвійного використання до терористичних угруповань, що є частиною зобов'язань України за Вассенаарськими домовленостями.

отримання військово-технічної переваги. Збереження «технологічної дистанції» – правовими засобами обмежується поширення інновацій, які забезпечують перевагу Сил оборони України на полі бою.

Економічна сфера.

Захист інтелектуального суверенітету та «дерискинг» експорту.

захист національного виробника. ДЕК запобігає «недобросовісній деіндустріалізації», коли стратегічні розробки вивозяться за безцінь або стають основою для конкурентної продукції в інших країнах.

контроль над «Intangible Technology Transfer» (ІТТ): В епоху цифровізації ДЕК фокусується не лише на «залізі», а й на передачі знань, креслень та кодів через мережу. Це правовий захист українського R&D-сектору від прихованого поглинання.

економічна санкційність. Експортний контроль інтегрується з санкційною політикою, блокуючи доступ ворожих капіталів до високотехнологічних активів України.

Політична сфера.

Формування статусу «відповідального учасника» міжнародних режимів
правова репутація. ДЕК виступає як індикатор зрілості правової системи. Дотримання міжнародних режимів (МТСР, Група ядерних постачальників) є вхідним квитком до спільних оборонних проектів з НАТО та ЄС.
інструмент дипломатії. Ефективний експортний контроль дозволяє Україні виступати суб'єктом, що формує правила безпеки, а не просто їх виконує. Це зміцнює міжнародний авторитет як держави, що здатна контролювати власну інтелектуальну та промислову спадщину навіть у стані війни.

Питання для обговорення:

1. На підставі вищенаведеного сформулюйте власний перелік функцій ДЕК в системі національної безпеки (робота в групах)
2. Продовжить перелік за видів та сфер національної безпеки для яких ДЕК є підсистемою державного управління
3. Як знайти правовий баланс між економічним правом суб'єкта господарювання на прибуток та обов'язком держави обмежувати цей прибуток заради «технологічної дистанції»? Чи не є ДЕК прихованою формою порушення права власності?

Закон України «Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання».

Участь у міжнародних режимах експортного контролю.

1. Вассенаарська домовленість. Даний режим експортного контролю підтримали наступні країни: Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Канада, Хорватія, Чеська Республіка, Данія, Естонія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Індія, Ірландія, Італія, Японія, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Мексика, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Республіка Корея, Румунія, Російська Федерація, Словаччина, Словенія, Південна Африка, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Україна, Велика Британія та Сполучені Штати.

2. Режим контролю за ракетними технологіями. Учасниками даного режиму експортного контролю на даний момент є: Аргентина, Австралія, Австрія, Бельгія, Болгарія, Бразилія, Канада, Чеська Республіка, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Угорщина, Ісландія, Індія, Ірландія, Італія, Японія, Люксембург, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Республіка Корея, російська федерація, Південна Африка, Іспанія, Швеція, Швейцарія, Туреччина, Україна, Великобританія, Сполучені Штати Америки;

3. Австралійська група. Даний режим підтриманий такими країнами як: Австралія, Австрія, Аргентина, Бельгія, Болгарія, Великобританія, Угорщина, Німеччина, Греція, Данія, Європейський Союз, Індія, Ірландія, Ісландія, Іспанія, Італія, Канада, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Мексика, Нідерланди, Нова Зеландія, Норвегія, Польща, Португалія, Кіпр, Республіка Корея, Республіка Словаччина, Туреччина, Чехія, Румунія, Словенія, Сполучені Штати Америки, Україна, Фінляндія, Франція, Хорватія, Швейцарія, Швеція, Естонія, Японія;

4. Група ядерних постачальників. Країнами-учасницями даного міжнародного режиму є наступні: Аргентина (1994), Кіпр (2000), Ірландія (1984), Нова Зеландія (1994), Австралія (1978), Чеська Республіка (1978), Італія (1978), Норвегія (1989), Австрія (1991), Данія (1984), Японія (1974), Польща (1978), Білорусь (2000), Естонія (2004), Казахстан (2002), Португалія (1986), Бельгія (1978), Фінляндія, (2004), Казахстан (2002), Португалія (1986), Бельгія (1978), Фінляндія (1980), Латвія (1997), Румунія (1990), Бразилія (1996), Франція (1974), Литва (2004), Республіка Корея (1995), Болгарія (1984), Німеччина (1974), Люксембург (1984), Росія (1974), Канада (1974), Греція (1984), Мальта (2004), Сербія (2013), Китай (2004), Угорщина (1985), Мексика (2012), Словаччина (1978), Хорватія (2005), Ісландія (2009), Нідерланди (1978), Словенія (2000), Південна Африка (1995), Іспанія (1988), Швеція (1978), Швейцарія (1978), Туреччина (2000), Україна (1996), Велика Британія (1974), США (1974)

Архітектура суб'єктного складу ДЕК

I. Регулятивно-управлінський блок (публічна влада)

- Національні регулятори: спеціалізовані органи (Державна служба експортного контролю України.).
- Контрольно-превентивні органи: Митна служба (фізичний контроль) та Спецслужби (верифікація кінцевого користувача, контррозвідка).
- Координаційні структури: Міжвідомчі комісії, що узгоджують позиції МЗС, Міноборони та Мінстратегпрому.

II. Суб'єкти реалізації та комплаєнсу (приватний та науковий сектор)

Промислові суб'єкти: виробники ОПК, розробники товарів подвійного призначення.

Оператори ринку: Експортери, брокери, логістичні посередники.

Науково-освітній сегмент: НДІ, університети, лабораторії (суб'єкти нематеріальної передачі технологій).

Внутрішні контролери: Підрозділи внутрішнього комплаєнсу всередині компаній.

III. Транснаціональний та зовнішній блок

Іноземні контрагенти: імпортери та кінцеві користувачі (End-Users) — ключовий об'єкт перевірки.

Міжнародні режими: Вассенаарська домовленість, РКРТ, Група ядерних постачальників.

IV. Інститути правового нагляду та деліктоздатності

Судова влада: контроль законності адміністративного розсуду (дискреції).

Правоохоронні органи: суб'єкти притягнення до відповідальності за порушення режиму ДЕК.

Питання для обговорення:

Чи доцільно виділяти наукові установи в окрему категорію суб'єктів ДЕК з особливим (пільговим) правовим режимом?

Кримінально-правова охорона режиму ДЕК в Україні зосереджена навколо Статті 333 Кримінального кодексу України.

Склад кримінального правопорушення (ст. 333 КК)

- **Об'єкт:** встановлений порядок здійснення міжнародних передач товарів, що підлягають державному експортному контролю.
- **Предмет (критично для ДЕК):** 1. Товари військового призначення. 2. Товари подвійного використання (технології, ПЗ, обладнання).
- **Об'єктивна сторона:** порушення порядку здійснення міжнародних передач (експорт, імпорт, реекспорт, транзит) без отримання відповідного дозволу (ліцензії) або за підробленими документами чи з порушенням умов ліцензії.
- **Суб'єктивна сторона:** тільки прямиї умисел. Особа має усвідомлювати, що товар підлягає контролю, і свідомо ігнорувати процедуру ДСЕКУ.
- **Бланкетність:** Стаття 333 КК не працює без прямого відсилання до Закону України «Про державний експортний контроль товарів» та відповідних списків, затверджених Кабміном.
- **Спеціальний суб'єкт:** службова особа суб'єкта господарювання (керівник, фахівець із ДЕК), що накладає додаткову відповідальність за ст. 364 або 367 КК.
- Незаконний експорт часто супроводжується ст. 201 (контрабанда – у частині культурних цінностей або зброї), що створює складні правові колізії при кваліфікації.

Питання для обговорення:

- Якщо керівник компанії отримав дозвіл ДСЕКУ на основі підробленого іноземного сертифіката кінцевого споживача (про який він не знав), чи є в його діях склад злочину за ст. 333 КК? Де межа між професійною недбалістю та прямим умислом у сфері ДЕК?

Кримінально-процесуальний механізм

Підслідність та взаємодія

Служба безпеки України (СБУ): згідно зі ст. 216 КПК, саме слідчі органів безпеки здійснюють досудове розслідування злочинів за ст. 333 КК. Це обумовлено специфікою предмета, що безпосередньо загрожує обороноздатності.

Роль ДСЕКУ як експертного суб'єкта – кримінальному процесі висновок ДСЕКУ (або залученого нею фахівця) є ключовим доказом для ідентифікації товару як контрольованого.

Специфіка доказування

Документальна ревізія: ключовими доказами є Сертифікати кінцевого споживача, міжнародні імпорتنі сертифікати та договори (контракти).

Експертизи: призначення комплексних судових військових, технічних або товарознавчих експертиз для встановлення відповідності товару технічним параметрам «контрольних списків».

Міжнародна правова допомога: оскільки злочин є транскордонним, процесуальний механізм часто включає запити до іноземних правоохоронних органів для підтвердження факту отримання товару заявленим кінцевим користувачем

Питання для обговорення:

- Як процесуально зафіксувати та довести факт незаконного експорту технології через хмарне сховище або усну консультацію

Заходи забезпечення кримінального провадження та спецпроцедури

Арешт майна та конфіскація:
обов'язкове застосування ст. 96-1, 96-2
КК щодо спеціальної конфіскації
товарів, які були предметом злочину.

Тимчасовий доступ до речей і
документів: Зокрема, до баз даних
митниці (АСМО) та реєстраційних справ
ДСЕКУ.

Відповідальність юридичних осіб: Хоча ст.
333 безпосередньо не вказана як підстава
для заходів щодо юридичних осіб, пов'язані
з нею корупційні або терористичні злочини
дають таку можливість (розділ XIV-1
Кримінального кодексу).

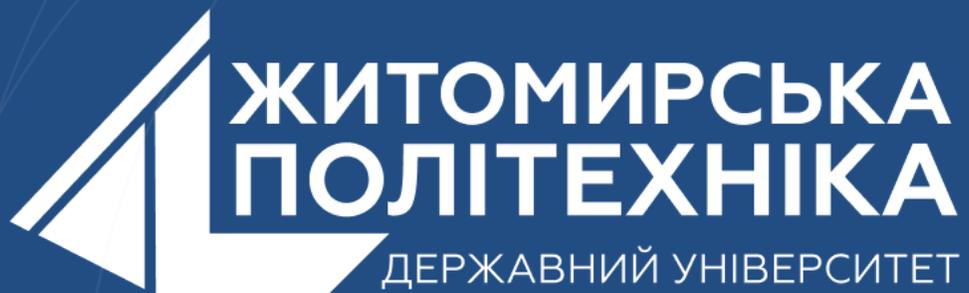
Питання для рефлексії:

- I. Чи може ДЕК у майбутньому перетворитися на інструмент «цифрового протекціонізму», де розвинені країни блокуватимуть розвиток конкурентів під приводом безпеки?
- II. Чи має право Україна ігнорувати вимоги експортного контролю США (ITAR/EAR) на своїй території, якщо вони суперечать національним економічним інтересам, але забезпечують доступ до західних інвестицій?
- III. Чи не стає юрист компанії-експортера фактично "агентом спецслужб", коли він зобов'язаний повідомляти про підозрілі замовлення своїх клієнтів (згідно з принципами ICP)?
- IV. Якщо технологія передається через децентралізовані мережі (блокчейн) або зашифровані месенджери, хто має нести відповідальність: відправник, провайдер платформи чи власник серверів? Чи готовий КПК України до процесуального закріплення таких доказів?»
- V. Чи можна вважати «тимчасове вивезення» технології завершеним, якщо ноутбук із кресленнями просто перетнув кордон у кишені інженера, який їде у відпустку, але не відкривав файли
- VI. Як змінюється статус суб'єкта в умовах хмарних технологій, коли фізичного перетину кордону немає, а передача технології відбувається миттєво? Коли виникає момент правопорушення?
- VII. Чи відповідає санкція ст. 333 КК ступеню загрози національній безпеці? Чи не варто запровадити кримінальну відповідальність саме для юридичних осіб за такі порушення (за прикладом США)?

Завдання для самостійної роботи

- 1. Проаналізувати місце державного експортного контролю в системі національної безпеки**
- 2. Дослідити міжнародні режими експортного контролю**
- 3. Підготувати аналіз кримінально-правових механізмів протидії порушенням експортного контролю**

   @ZTUEDUUA

- Розвиваємо лідерів
- Створюємо інновації
- Змінюємо світ на краще

